

Netwerk Existentiële Filosofie

Workshop Frank Vandendries

Vergankelijkheid – de zekerheid die onzeker maakt

Op 12 oktober 2019 heb ik twee workshops gegeven over het thema *vergankelijkheid*. De bijeenkomsten introduceerde ik met een voordracht waarin ik een aantal posities noem die ingenomen kunnen worden in de omgang met onze onvermijdelijke sterfelijkheid.

Zo vertelde ik over de film 'The Hit' (1984) van Stephen Frears. Daarin wordt beroeps crimineel Willie Parker tien jaar nadat hij zijn criminele kompanen verraden had, geconfronteerd met een finale afrekening. *“Wat hij jaren verwachtte en vermoedde, lijkt bewaarheid te worden. Zijn stervensuur nadert. Parker wordt uit zijn woning gesleurd en de filmbeelden tonen gevulde boekenkasten en een bureau met boeken en schrijfsels, met een voortreffelijk uitzicht op wijd Spaans landschap. Tijdens zijn ontvoering reageert hij op de vraag “Waarom ben jij zo vrolijk? Je gaat sterven?” met “Ja, maar jij ook, vroeger of later.” “Maar jij gaat vroeger Parker.” Tien jaar geestelijke voorbereiding op zijn sterven - met bezinning, meditatie en literatuurstudie – blijkt uiteindelijk niet meer dan een grootse rationalisatie: “En op dat moment, een moment waarop blijkt dat hij geen grip op de situatie heeft en zijn ontvoerders niet meer kan manipuleren, raakt hij de controle over zichzelf kwijt en toont hij een primaire doodsangst en stapt met volle verwarring de dood in.”*

Deze film deed mij denken aan het beroemde essay van Michel de Montaigne: 'Filosoferen is leren te sterven' waarin hij teruggrijpt op Cicero: *“Waar de dood ons wacht is onzeker; laten we hem overal verwachten. Je instellen op de dood is je instellen op je vrijheid. Wie geleerd heeft te sterven, heeft afgeleerd om slaaf te zijn. Kunnen sterven bevrijdt ons van alle onderwerping en dwang. Er is niets ergs meer in het leven voor wie goed begrepen heeft dat het niet erg is het leven te verliezen.”*

Net als Montaigne stelt de existentiële psychotherapeut Irvin Yalom de confrontatie voor: *“Je sterfelijkheid bewust onder ogen komen, haar gewaarworden, is de sleutel tot een gezonder en authentieker bestaan. Leven en dood zijn wederzijds afhankelijk. Het een is niet zonder het ander te denken. Het einde van al het leven, dus ook van ons leven, is bij de prijs van het leven inbegrepen, vanaf de geboorte.”* Volgens Yalom is het zo dat het fysieke karakter van de dood de mens vernietigt, maar dat het idee van de dood de mens juist reedt. Het ontkennen van de dood, is het ontkennen van de menselijke natuur, van het vermijden van de volheid van het leven – de ontkenning ontnemt juist levensvreugde. Zonder sterfelijkheid verliest het leven haar intensiteit.

Nogmaals Montaigne: *“Het einddoel van onze levensweg is de dood; daarop hebben we onvermijdelijk onze blik gericht: als hij ons schrik aanjaagt, hoe is het dan mogelijk een stap te verzetten zonder angstzweet?”* Kijk dus het beest van de eindigheid vol in de bek.

Ook Epicurus liet ik voorbijkomen: *“Wanneer wij er zijn, is de dood er niet, en wanneer de dood er is, zijn wij er niet meer.”* Kort maar krachtig. De dood wordt *mordicus* buiten het

Netwerk Existentiële Filosofie

leven geplaatst. Het maakt geen deel uit van het leven, je kunt het niet waarnemen en waarom zou je je druk maken over iets waar je geen invloed op hebt. En Seneca, die ons wil laten beseffen hoe waardevol en rijk ieder moment in het hier en nu is: *“Laten we optimaal genieten van onze geliefde naasten omdat we niet weten hoe lang we dat privilege hebben.”* Ik sloot de introductie af met: *“We weten dat we doodgaan. Halen we de schouders op, verklaren we dat gegeven louter rationeel als een biologisch gegeven -het is niet anders- of heeft die kennis toch invloed op hoe we leven en ons leven van betekenis voorzien? Vergaat alle goesting om te leven bij de gedachte aan totale nietiging, of vitaliseert dat juist? En niet onbelangrijk, is het niet de dood die ons vrees aanjaagt, maar juist het sterven zelf?”*

Na mijn introductie zette ik de aanwezigen met een drietal opdrachten aan het werk. Individueel of in kleine groepjes werd gereflecteerd op de relatie leven-sterven-dood. We sloten de bijeenkomsten met een gezamenlijke terugblik af.
